

Matkailu kehityskertomuksena

SPENCER, ROCHELLE (2010). *Development tourism. Lessons from Cuba*. 217 s. Ashgate, Farnham.

Matkailun muodot reagoivat herkästi ympäröivän yhteiskunnan muutoksiin. Kirjallisuudessa matkailu saa yhä uusia etuliitteitä, jotka kertovat tutkijoiden pyrkimyksestä käsitteellistää näitä reaktioita. Australialainen antropologi Rochelle Spencer paneutuu matkailuelinkeinon ja kehitysyhteistyön rajapinnassa tapahtuvaan *kehitysmatkailuun*. Hän sitoo termin erityisesti kehitysjärjestöjen pyrkimykseen käyttää matkailua tavoitteidensa saavuttamiseksi. Spencerin tapaus tutkimus käsittelee eettisesti suuntautuneiden matkailijoiden kokemuksia opinto- matkoistaan Kuubassa.

Teos on osa 1980-luvulta lähtien voimistunutta antropologista tutkimusperinnettä, jota luonnehtivat tutkimuskohteiden moninaistuminen ja tutkijoiden lisääntynyt itsekriittisyys. ”Toiseutta” ei etsitä enää ainoastaan toisista kulttuureista, vaan analyysi pureutuu usein tutkijoiden oman elinympäristön ilmiöihin. Tämä lähestymistapa on tehnyt myös matkailusta tärkeän antropologian tutkimuskohteen. Sen myötä käsitykset niin matkailun muodoista kuin matkailijoiden motivaatioistakin ovat monipuolistuneet.

Spencer tukeutuu omiin kokemuksiinsa kahden kehitys- ja ihmisoikeuskysymyksiin erikoistuneen kansalaisjärjestön järjestämillä matkoilla. Australialainen Oxfam Community Aid Abroad Tours ja yhdysvaltalainen Glo-

bal Exchange's Reality Tours ovat vastuullisen matkailun periaatteisiin sitoutuneita matkanjärjestäjiä, joiden tärkeimmän kohderyhmän muodostavat suhteellisen korkeasti koulutetut, varakkaat ja oppimishaluiset yhdysvaltalaiset, australialaiset ja britit. Spencer on osallistunut matkoille koordinaattorina ja tutkijana. Hän on kerännyt tietoa monia tutkimusmenetelmiä ja lähteitä käyttäen. Spencerin tutkimus rakentuu osallistuvan havainnoinnin, haastattelujen, epävirallisten keskustelujen, dokumenttien analyysin ja kyselytutkimusten varaan.

Teoksessa on kolme osiota, joista ensimmäisessä Spencer esittelee teoreettisen viitekehityksensä. Kehitysmatkailu osoittautuu eräänlaiseksi yläkäsitteeksi, jota Spencer avaa muiden käsitteiden kautta. Hän perehtyy muun muassa globalisaatio- ja kehitysdiskursseihin sekä ajankohtaisiin matkailun muotoihin, ja selvittää käsittelemiensä ilmiöiden yhtymäkohtia. Toinen osio taustoittaa Kuuban nykyistä poliittista ja yhteiskunnallista tilannetta, paneutuu maan matkailun erityispiirteisiin ja kuvaa opintomatkojen sisältöä. Viimeisessä osiossa Spencer syventää tutkimuksensa teoreettisia näkökulmia jäsentelemällä havaintojaan temaatteisesti ja suhteuttamalla niitä avainkäsitteisiinsä.

Spencerin valitsemat käsitteet luotaavat kehitysmatkailua eri suunnista, sitovat empirian teoriaan ja sulautuvat teoksen lopussa helpottajaiseksi synteesiksi, joka vangitsee vivahteikkaan ilmiön ansiokkaasti. Toimiva raja ja johdonmukainen rakenne tekevät teoksesta sujuvan. Poikkeuksen muodostaa toisen osion etnografinen kuvaus matkapäivien ohjelmasta. Spencer yrittää loihita kokemuksistaan moniaistisen ja elävän vaikutelman kertaamalla kenttämuistiinpanojaan. Lopputulos on kuitenkin kaavamainen, ja paikoitellen lukijan huomio sotkeutuu tarpeetomiin yksityiskohtiin. Osion terävöittäminen olisi onnistunut luopumalla esimerkiksi matkailijoille tarjottujen ruokalajien seikkaperäisestä luetteloinnista tai osallistujien istumapaikkojen sijaintien selostamisesta.

Matkapäivien ohjelmaa kuvatessaan Spencer pidättäytyy havaintojensa analysoinnista. Tämä on tietoinen ratkaisu, jonka on tarkoitus pohjustaa teoksen pohdiskelevampaa päätösosiota. Etnografisen kuvauksen taustalla vaikuttavat käsitykset tiedon luonteesta eivät kuitenkaan välity antropologian tutkimusperinnettä tuntemattomalle. Faktujen tehtävä on ilmeisesti vakuuttaa lukija tutkimuksen autenttisuudesta ja luotettavuudesta; yksityiskohdat osoittavat, ettei kirjoittajalta ole jäänyt mitään huomaamatta. Kuitenkin juuri analyysin puute tekee kuvauksesta epäuskottavan, sillä on vaikea kuvitella, että Spencer olisi tyytynyt – tai edes pystynyt – havaintojensa mekaaniseen ja arvovapaaseen rekisteröintiin.

Osallistuvana havainnoijana Spencer on ollut oman tutkimuksensa väline ja osa kuvaamaansa ilmiötä. Hänen ajatuksena olisivat voineet näkyä kenttäkuvauksessa esimerkiksi kuubalaisten tietolähteiden kriittisenä arviointi-

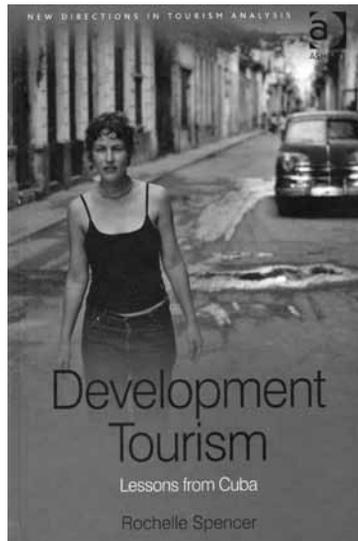
na ja pohdintana siitä, kuinka käsitteet ja teoriat ovat ohjanneet hänen omia havaintojaan. Myös toteavien valokuvien ryppäät olisivat kaivanneet tuekseen selvitystä visuaalisen tiedon ja kuvien merkityksestä kenttätutkimuksessa ja tulosten raportoinnissa.

Parhaimmillaan teorian ja empirian vuoropuhelu sojuu vaivattomasti ja osoittaa itsenäistä ja viitseliästä ajattelua. Teoksen viimeinen osio paljastaakin kenttähavaintoihin perustuvan tapaustutkimuksen vahvuuden, joka on sen kyvyssä konkretisoida ja rikastaa abstrakteja käsitteitä. Spencer havainnollistaa muun muassa, kuinka *oikeusperustainen kehitys (rights-based development)* ja *uusi moraalinen matkailu (new moral tourism)* kohtaavat Kuubassa. Oikeusperustainen kehitys korostaa paikallisyhteisöjen oikeutta hyvään ja arvokkaaseen elämään. Tämä lähestymistapa kritisoi kehitystä, joka perustuu ulkopuolisten organisaatioiden suoraan taloudelliseen ja materiaaliseen tukeen. Lähestymistavan tavoitteena on tukea paikallisten asukkaiden pyrkimyksiä rakentaa hyvän elämän puitteet omista lähtökohdistaan. Kehitys jäsentyy näin osaksi laajempaa yhteiskunnallista muutosta, jonka moottoreina toimivat yksilöt ja heidän muodostamansa verkostot.

Uusi moraalinen matkailu viittaa erityisesti korkeasti koulutettujen, vauraiden ja tiedostavien matkailijoiden keskuudessa yleistyneeseen taipumukseen pohtia vapaa-ajanviettoon liittyvien valintojensa eettisyyttä. Esimerkkinä tästä on *kestävän matkailun* periaatteita noudattava, filantrooppiseen arvopohjaan ja ruohonjuuritason vuorovaikutukseen perustuva matkailu. Spencerin kirjallisuuskatsaus ja tapaustutkimus selvittävät, kuinka uusi moraalinen matkailu tukee matkailijoiden keski- luokkaista identiteettiä ja auttaa heitä kasvattamaan kulttuurista pääomaansa.

Spencer keskittyy matkailijoiden kokemusten ruotimiseen. Samalla hän kuitenkin osoittaa, että uusi moraalinen matkailu voi voimaannuttaa paikallisyhteisöjä. Tieto paikallisista kehityskysymyksistä leviää tehokkaasti tiedonjanoisten matkailijoiden verkostojen ja vaikutuskanavien kautta. Esimerkiksi Spencerin tutkimien yhdysvaltalaisen matkailijoiden kriittiset asenteet Kuuban kauppasaartoa kohtaan vahvistuivat ja konkretisoituivat muun muassa lehtikirjoituksina sen jälkeen, kun he olivat saaneet tilaisuuden tavata kuubalaisten järjestöjen ja yhteisöprojektien edustajia. Matkailulla oli kauskantoisia seurauksia, koska se korosti välillisesti kuubalaisten järjestöjen näkökulmaa kamppailussa yleisesti hyväksytyyn ”totuuden” sisällöstä Yhdysvalloissa.

Matkailijoiden, kansalaisjärjestöjen ja kohdealueen järjestöjen kohtaamiset voivat parhaimmillaan hyödyttää kaikkia osapuolia. Spencerin mukaan tässä uuden moraalisen matkailun ja oikeusperustaisen kehityksen rajapinnassa syntyy *oikeusperustainen matkailu (rights-based tourism)*. Se korostaa matkojen aikana solmittujen ihmissuhteiden varaan rakentuvia epämuodollisia glo-

baaleja verkostoja, jotka vahvistavat ihmisten keskinäistä kunnioitusta, mahdollistavat pienimuotoisen mutta tehokkaan hyväntekeväisyyden, ja tukevat siten paikallisyhteisöjen kehitystä.

Arkisissa keskusteluissa ja tutkimuksessa matkailijoita sijoitellaan usein moraalisesti latautuneelle akselille. Sen ääripäissä ovat epäautenttisisissa kuplissaan viihtyvät turvallisuushakuiset massaturistit ja paikallisväestön pariin hakeutuvat seikkailunhaluiset ”travellerit”. Massaturisteja paheksutaan, ja ”oikein” matkustamisesta on tullut sosiaalisen erottautumisen väline. Spencerin mukaan antropologeja on verrattu matkailijoihin, sillä molemmat haluavat oppia kohdealueen kulttuurista ja minimoida oman vaikutuksensa tähän kulttuuriin. Trenditietoiset matkailijat etsivät ”tallaamattomia polkuja”, kun taas akateemisessa yhteisössä vallitseva kriittisyyden vaatimus kannustaa tutkijoita raivaamaan uusia uria itse-

näisellä ajattelullaan ja osoittamaan epäkohtia muiden ajattelussa.

Spencerin suuri vahvuus on hänen rakentava tutkimusotteensa. Hän tuntee uutta moraalista matkailua kohtaan esitetyn kritiikin ja tiedostaa, että hänen tutkimiansa opintomatkaileijoiden moraalinen ylemmydentunto on osittain perusteetonta. Hän ei kuitenkaan tyydy ainoastaan toteamaan matkailuun liittyviä epäkohtia tai kritisoidaan aiempia tutkimuksia, vaan pohtii tosissaan, kuinka uusi moraalinen matkailu voisi toimia kehityksen välineenä ja millaista tutkimusta sen edistäminen edellyttäisi. Teos antaa ajattelemisen aihetta kaikille, jotka haluavat parantaa maailmaa – joko matkailijoina tai matkailun tutkijoina.

SALLA JOKELA

*Suomen Akatemia / Geotieteiden ja maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto*